

infimum gradum, donec celebrans finita missa descendit. Genuflectit ad *Verbum caro factum est*. Tempestive affert biretum, missale et alia ad sacristiam reportanda, porrigit celebranti biretum cum osculo, et facta genuflexione, eodem modo quo venerat, redit ante celebrantem ad sacristiam. Ibi facit reverentiam cruci vel imagini, et deinde ipsi celebranti. Tandem omnia propriis locis deponit.

Si duo ministri in aliquibus casibus, de quibus dictum est n. 297, adhibeantur, ipsi se gerunt et ministrant, sicut dicitur n. 309 ad III.

Notandum, ministro missæ privatæ, etiamsi sit sacerdos aut clericus, non permitti aperire missale, præparare calicem, ipsumque extergere et cooperire (1).

DE MISSA CANTATA SINE DIACONO ET SUBDIACONO.

Rub. ritu celeb. M. tit. VI, n. 8. *Si quandoque Celebrans cantat Missam sine Diacono et Subdiacono, Epistolam cantat in loco consueto aliquis Lector Superpelliceo indutus, qui in fine non osculatur manum Celebrantis; Evangelium autem cantat ipse Celebrans ad cornu Evangelii, qui et in fine Missæ cantat Ita missa est, vel Benedicamus Domino, aut Requiescant in pace, pro temporis diversitate.*

300. Hæc missa regulariter celebratur sicut privata seu simpliciter lecta : celebrans in confessione ad verba *Vobis fratres, Vos fratres, Misereatur vestri* se non convertit ad ministrum : non datur pax nisi cum instrumento : in accessu ad altare, et similiter in recessu celebrans calicem, et acolythus missale more solito deferre possunt ; vel clericus

(1) S. R. C. 7 Sept. 1816, n. 4376-4526, 11 et 12.

ante accessum calicem ad altare deferre, corporale explicare, et missale super altare apertum collocare valet ; et similiter dum celebrans legit communionem, clericus calicem ab altari removere, et ad credentiam referre potest, in quo casu celebrans manibus junctis ad altare accedit, et ad sacristiam revertitur (1) : celebrans ad *Kyrie, Gloria* et *Credo* sedere potest (2) : omnia, quæ alias in missa solemnium cum diacono et subdiacono cantantur, a celebrante etiam cantantur in locis, in quibus eadem legit in missa privata, præter epistolam, quam in loco, ubi cantari solet in missa solemnium, cantat aliquis assistens : perinde est, sive hic assistens sit sacerdos, sive diaconus aut subdiaconus, sive acolythus, modo sit lector, ut liquet supra ex rubricis ; et si hic etiam haberi nequeat, quilibet clericus adhiberi potest, modo recte et decenter eo officio fungi possit (3) ; si autem non adsit clericus, satius erit quod ipsa epistola legatur sine cantu ab ipso celebrante ; nunquam vero in ecclesiis monialium decantetur ab una ex iis (4) : quæ in missa privata alta voce dicuntur, et in missa non cantantur, submissa voce dicenda sunt, excepta benedictione in fine missæ, quæ alta voce dari debet (5) : omittitur commemoratio simplicis, et pariter oratio imperata in festis 2 classis (6) : plures ministri adhiberi possunt, ut infra dicitur.

Dubitatur an in hac missa *Kyrie eleison* dicendum sit ad cornu epistolæ, an in medio altaris : Juxta Gavantum et Lohner (7) dicendum est ad cornu epistolæ, et certo si acolythi in hac missa sub introitu assistant ad latum celebrantis, ad cornu epistolæ dicendum esse videtur ; si autem ministri ut in missa privata, genuflectant in gradibus altaris, satius

(1) Memoriale rit. pro min. eccl. tit. 1, c. 2, § 4, tit. 2, c. 2, § 3.

(2) Merati p. 2, tit. 6, n. 46 ; Bauldry p. 3, c. 12, n. 1.

(3) S. R. C. 22 Jul. 1848, n. 4965-5126, 5 ; Lohner p. 6, tit. 6, rub. 8. c.

(4) S. R. C. 23 Ap. 1875, n. 5604. Ephem. Lit. 1889. P. 404 et 682.

(5) Vid. n. 110.

(6) Vid. n. 70, annot. 1.

(7) Gavantus p. 2, tit. 6, in fine ; Lohner p. 2, tit. 9, rit. sol. n. 1.

videtur *Kyrie* dicere in medio altaris, ut sacerdos coram imagine Crucifixi hanc orationem ex corde proferat, cum sacerdos et minister in casu se invicem tam bene audire possint, quam ad cornu epistolæ.

Dubitatur an incensatio in hac missa sit facienda. Auctores non conveniunt: plures censent illam esse omittendam ad introitum, et fieri posse ad evangelium, offertorium et elevationem, saltem in majoribus solemnitatibus. Ubique tamen omittenda est: tum quia rubricæ incensationem tantum præscribunt pro missa solemniter cantata cum diacono et subdiacono; tum quia S. R. C. ad petitionem: *an quando missa canitur sine ministris, thurificari possit tam altare quam chorus, ut alias fit, quando ministri adsunt?* respondit: *negative* (1). Quidam objiciunt decreta agere de missa conventuali, quæ cum diacono et subdiacono faciliter cantari valet; et idcirco si in hac incensatio sit facienda, etiam diaconus et subdiaconus sunt adhibendi: cum autem missa conventualis semper celebrari non debeat cum diacono et subdiacono, exinde nullatenus concludi potest, in hac incensationem non esse faciendam, quia diaconus et subdiaconus faciliter assistere possunt; et proinde dicendum est S. R. Congregationem thurificationem in missa conventuali non permittere, quia est missa sine sacris ministris cantata, et decreta igitur extendi ad missam parochialem et quamcumque aliam sine diacono et subdiacono cantatam. Neque hic obstat memoriale rituum, quod pro minoribus ecclesiis feria sexta in parasceve Domini altaris incensationem præscribit, quia hoc est quid speciale huic officio proprium, quod neque in cœna Domini neque in sabbato sancto præscribit. Neque obesse debet solemnitas festi, cujus missa, uti aliqui dicunt, si sine incensatione cantanda sit, vix differret a cantata missa feriali: notandum enim est, solemnitatem esse quærendam, non in illis quæ non decent, sed in ornatu altaris et ecclesiæ aliisque plurimis, quæ rectoris arbitrio remittun-

(1) 19 Aug. 1651, n. 1480-1627, 3; item, 18 Dec. 1779 n. 4246-4395, 21.

tur (1). Unde S. R. Congregatio declaravit (2) *in missa, quæ cum cantu, sed sine ministris celebratur, incensationes omnes omittendas esse.*

II. Hæc missa cantari potest cum uno acolytho, et tunc hic superpelliceo indutus, potest folia vertere, et calicem discooperire, ipsumque mundare, vinum et aquam infundere, eundemque calicem infra actionem palla cooperire et discooperire juxta opportunitatem, nec non ipsum tergere post communionem suisque ornamentis instruere (3). Circa finem ultimæ orationis accipit librum epistolarum de credentia, et facta genuflexione in medio ante altare, cantat epistolam, loco et more solito; qua cantata, non osculatur manum celebrantis, neque ab eo benedicitur, sed facta iterum genuflexione in medio ante altare, librum reportat ad credentiam. Deinde missale defert ad cornu evangelii. Celebrans post epistolam sibi ipsi respondet.

III. Cantari etiam potest cum duobus acolythis: et hos in missa cantata permitti, patet ex dec. S. R. C. (4), quo duo ministri in missa lecta tolerantur ratione solemnitatis.

Hi acolythi superpelliceis induti, candelabra non deferunt (5), sed manibus junctis ac nudo capite ante celebrantem ad altare pares procedunt. Sub confessione hinc inde in plano genuflectunt paulo post celebrantem, eique respondent.

Cum acolythi juxta decretum jam citatum (6) possint folia missalis vertere, calicem discooperire, ipsumque mundare, vinum et aquam infundere, eundemque calicem infra actionem palla cooperire et discooperire juxta opportunitatem, nec non ipsum tergere post communionem, suisque orna-

(1) Circa hoc dub. vid. Merati p. 2, tit. 6, n. 44; Quarti p. 2, tit. 4, sect. 1, dub. 4; Cavalieri t. 3, dec. 88, n. 9; De Conny liv. 1, ch. 10; Bouvry hoc loco; *Mél. théol. sér. 6*, fol. 283; *Rev. théol. sér. 1*, fol. 305, et sér. 3, fol. 536; *Revue des sciences ecclésiast.* 1861, fol. 189.

(2) S. R. C. 18 Mart. 1874, n. 5581, 1; 7 Jul. 1880, *Saisfordien.*

(3) S. R. C. 25 Sept. 1875, n. 5637, dub. 1.

(4) 12 Sept. 1857, n. 5251, 7.

(5) De Conny liv. 2, ch. 4; Baldeschi p. 2, tit. 2, ch. 12, n. 5.

(6) S. R. C. 25 Sept. 1875, n. 5637, dub. 1.

mentis instruere; inde etiam sequitur, ipsos infra missam non in infimo gradu altaris genuflexos manere, sed celebranti ad altare assistere. Unde facta confessione, surgunt, ad cornu epistolæ accedunt, ibi celebranti assistunt, folia vertunt, et respondent, cum opus fuerit. Ad *Gloria* similiter juxta celebrantem assistunt.

Si celebrans sessurus sit, eum comitantur, casulam elevant, et biretum porrigunt; celebrante sedente, persistunt apud eum; et si ipsi sedeant, numquam tamen sedent cum celebrante in eodem scamno, sed vel in gradibus altaris, vel super alio scabello. Dum tempus est surgendi, biretum celebrantis recipiunt, et super scamnum reponunt, celebrantemque ad altare præcedunt.

Circa finem ultimæ orationis primus acolythus capit librum de credentia, et cantat epistolam, ut supra jam dictum est. Qua cantata et facta genuflexione in medio ante altare, librum reportat ad credentiam, et deinde revertitur ad locum suum. Interim alter celebranti assistit, ei in fine epistolæ respondet *Deo gratias*, et recitato graduati, missale defert ad cornu evangelii.

Sub evangelio et symbolo celebranti assistunt. Lecto offertorio primus calicem discooperit et extergit, atque vinum et aquam infundit. Alter ampullas ministrat. Ad manuum lotionem unus ministrat ampullam aquæ cum bacili, et alter mappulam.

Ante elevationem, si alii adsint clerici, duo intorticia accendi possunt, quæ extinguuntur post elevationem, nisi aliqui sint communicandi, vel nisi in diebus jejuniorum et in missis defunctorum, in quibus tenentur accensa usque ad communionem (1): si unus tantum adsit clericus, tunc secundus acolythus cum eo vadit ad sacristiam, et intorticiam defert: si alii non adsint quam duo ministrantes, intorticia non accenduntur, et eorum loco candelæ in majoribus candelabris ante altare positæ, accendi possunt.

(1) S. R. C. 12 Sept. 1857, n. 5251, 8.

Ad elevationem genuflexi in supremo gradu altaris, casulam elevant. Ille qui a dextris assistit, calicem discooperit, et cooperit, sicut deinde facit per totam missam.

Ad sumptionem unus ampullas ministrat, et missale defert ad cornu epistolæ. Alter calicem extergit, cooperit et defert ad credentiam.

Finita missa, dum celebrans ab altari descendit, primus ei biretum porrigit, et tum facta genuflexione, ambo ante celebrantem ad sacristiam procedunt.

IV. Etsi incensatio missæ sine diacono et subdiacono non conveniat, ut supra dictum est; cum tamen sive ex speciali indulto, sive ex immemorabili consuetudine alicubi fiat, sequentia juxta auctores, qui eam admittunt, superaddenda sunt.

Procedunt ad altare, thuriferarius a dextris alterius acolythi si adsit, tum duo acolythi cum candelabris, et deinde celebrans. Ad altare acolythi genuflexione facta, candelabra super credentiam deponunt, et reversi genuflectunt hinc inde paulo post celebrantem, eique respondent, ac se gerunt ut supra. Thuriferarius et alius acolythus genuflectunt apud credentiam.

Thuriferarius ad introitum et offertorium ministrat thuribulum, et alius acolythus naviculam more solito, et infra incensationem ambo planetam elevant. Unus ex ceroferariis missale amovet. Finita incensatione thuriferarius celebrantem incensat.

Ante *Munda cor* thuriferarius et navicularius, si adsit, accedunt ad celebrantem, qui incensum imponit. Tum etiam ceroferarii, acceptis candelabris, ad altare accedunt, et dum celebrans ad cornu evangelii procedit, thuriferarius et ceroferarii per planum ad idem cornu accedunt, ibique extra gradus se sistit thuriferarius medius inter ceroferarios, stantes facie ad celebrantem conversa, librum quasi in medio habentes. Celebrans librum more solito incensat, cantato evangelio, librum osculatur, et eodem loco stans a thuriferario incensatur. Deinde celebrans accedit ad medium altaris, et thuriferarius ac ceroferarii ad credentiam.

Ad elevationem thuriferarius ss. Sacramentum more solito incensat.

V. Cæremoniarius in hac missa adhiberi potest; et eo deficiente thuriferarius, si aptus sit, officium cæremoniarii etiam implere potest, quatenus officium proprium permittit.

Cæremoniarius si assistat, accedit ante celebrantem post acolythos ad altare, accipit biretum celebrantis, ei respondet, assistit ad incensationem, ad introitum, orationes, epistolam, etc.

301. Hoc loco notandum : 1° Non licet usus missam solemnem cantandi cum solo diacono vel subdiacono, quum alteruter ministrorum præsto non est (1). Deficiente tamen subdiacono, alius constitutus in minoribus ordinibus, vel modo saltem sit clericus, paratus absque manipulo, officio subdiaconi in missa solemni fungi potest (2).

2° Ubi desunt diaconus et subdiaconus, duo laici sive juvenes sive uxorati indui nequeunt vestibus sacris, nimirum amictu, alba, cingulo, tunica vel dalmatica, licet stola et manipulo exceptis, quorum alter diaconi et alter subdiaconi munere fungi censetur, quin tamen aliquam functionem ad hos sacros ordines pertinentem obeant, ita ut celebranti tantum assistant, ut inde major sit missæ solemnitas; sed talis consuetudo, ubi existit, tamquam abusus omnino est eliminanda, et missa in eo casu per solum presbyterum cantanda (3).

3° Missa lecta, sive a simplice sacerdote sive ab Episcopo, cum diacono et subdiacono paratis celebrari nequit. Unde S. R. C. decrevit : 1° loco missæ solemnis cum cantu, ad evitandam diuturniorem moram, celebrari non posse missam lectam, eidem inservientibus diacono et subdiacono, dalmatica et tunica indutis (4); 2° in missa exequiali, corpore

(1) S. R. C. 16 Mart. 1861, n. 5310, 2; Quæst. in confer. eccles. diœc. Mechl. 1874 ex Lit. I.

(2) S. R. C. 5 Jul. 1698, n. 3328-3477, 18; 18 Dec. 1784, n. 4269-4418, 1; 22 Jul. 1848, n. 4965-5126, 5.

(3) S. R. C. 11 Sept. 1847, n. 4942-5103.

(4) 21 Jul. 1855, n. 5211, 1.

præsente, si non cantetur, adhiberi non valere diaconum et subdiaconum sacris indumentis paratos (1); 3° in ordinationibus generalibus non approbari missam non cantatam cum ministris (2).

Not. in sequentibus numeris, qui agunt de missa solemni, officia celebrantis, diaconi et subdiaconi confundi quidem, sed pro majori brevitate et etiam claritate, ut scilicet officia quæ omnia ad se invicem referuntur, una eademque lectione comprehendantur : ita tamen distincte proponi et tractari, ut, quæ ad solum celebrantem spectant, regulariter incipiantur per vocem *celebrans*; quæ ad diaconum et subdiaconum simul, per voces *diaconus et subdiaconus*; quæ ad solum diaconum per vocem *diaconus*; quæ ad solum subdiaconum per vocem *subdiaconus*; per alias autem voces illa quæ omnibus sunt communia.

MISSA SOLEMNIS.

302. Per missam solemnem hic intelligitur omnis illa, quæ celebratur in cantu cum diacono et subdiacono, sive sit missa conventualis sive alia, sive votiva aut de *Requiem*; cui conveniunt thurificatio, pax et reliqua omnia, quæ in rubricis de missa solemni præscribuntur. Aliquando quidem cantatur missa cum ministris sacris sed absque incensatione, sine pace, subdiacono portante calicem ad altare, non tenente patenam etc. ut appareat differentia inter dies solemnes et minus solemnes : in rigore tamen loquendo dicendum est, hæc fieri contra rubricas. Quapropter S. R. C. (3) declaravit, non esse tolerandam consuetudinem, missam solemnem licet de *Requiem* cum diacono et subdiacono cantandi sine incen-

(1) 6 Feb. 1858, n. 5258.

(2) 27 Aug. 1707, n. 3625-3774, 2; 20 Mart. 1869, n. 5433.

(3) 14 Ap. 1753, n. 4084-4233, 3, et 29 Nov. 1856, n. 5228, 6.

satione. Rubricæ enim nullam distinctionem faciunt quoad dies magis vel minus solemnes, et omnia æqualiter præscribunt pro quacumque missa solemnè : ita ut sola distinctio admittenda et approbanda sit, quæ consistit in majori vel minori apparatu altaris et ministrorum, in plurium cereorum accensione, et similibus, quæ arbitrio rectorum remittuntur, non vero in ritibus præscriptis in actu celebrationis (1).

303. Notandum quoad conformitatem celebrantis et ministrorum in actionibus communibus, scilicet easdem, quantum fieri potest, conformes et simultaneas esse debere. Ut ista conformitas servari possit, inferior superiori se conformare debet : ita ut, si actio sit celebranti et ministris communis, actio celebrantis sit regula, cui ministri sese conforment; et, si actio diacono et subdiacono sit communis, subdiaconus diacono se conformet : oportet autem, ut celebrans et diaconus communes actiones exacte componant, cum alias conformatio aliorum sit impossibilis. Si tamen celebrans et diaconus actiones negligenter exerceant, easdem omittendo, vel debito majores aut minores faciendo, tunc aliis actiones quoque omittere, vel majores aut minores facere sæpius expedit, ne major fiat difformitas et confusio. Unde dum celebrans et ministri simul genuflectunt, eodem tempore omnium genu debet demitti, terram tangere, et erigi; dum simul sese inclinant, corpus et caput æque profunde inclinare, eodem tempore demittere et erigere debent; dum incedunt, eodem modo latus aut faciem vertere, et eodem passu procedere debent.

Not. 1. Diaconum et subdiaconum per totam missam manus ante pectus junctas tenere, nisi actione impediuntur, vel sedeant. Quandocumque una manu aliquid agunt, aliam pectori admovent. 2. Illos genuflectere manibus ante pectus junctis, et numquam super altari positis. 3. Illos numquam lateraliter, sed semper naturaliter incedere; et dum ab uno

(1) Gavantus p. 2, tit. 2, rub. 5; Vinitor p. 4, tit. 10, n. 2; Quarti p. 2, tit. 4, sect. 1, dub. 4; Bauldry p. 3, c. 9.

gradu ad alium descendunt, non retrocedere, sed se vertere debere. 4. Illis cavendum esse, ne se vertendo, altari aut celebranti tergum vertant. 5. Infra missam non esse recitandas horas canonicas (1). 6. In sequentibus sæpius dici, diaconum et subdiaconum debitam facere reverentiam, quænam hæc sit reverentia, colligendum est ex num. 118 et 127 : notatur quidem, in quibus casibus particularibus rubricæ genuflexionem præscribant : cum autem pro aliis casibus, de quibus in rubricis nihil exprimitur, plures auctores genuflexionem exigant, alii tantum capitis inclinationem, et alii etiam nullam reverentiam; non potuerunt hæc omnia in singulis casibus annotari, et exprimuntur tantum per reverentiam debitam, per quam igitur intelligitur, si reverentia fiat, vel genuflexio vel capitis inclinatio tantum, prout in diœcesi vel ecclesia fieri solet. *Vid. Compendiosa subdiaconorum et diaconorum instructio, aliud ejusdem auctoris opusculum, in quo officia diaconi et subdiaconi seorsim proponuntur, et latius traduntur.*

Titulus I.

PRÆPARATIO CELEBRANTIS ET MINISTRORUM.

304. Epistola et evangelium missæ a diacono et subdiacono quærenda, signanda et perlegenda sunt, ne errent in cantando. Diaconus debet ordinare missale, missam, commemorationes et præfationem quærere, et quovis loco signacula disponere; deinde missale per ministrum ad altare deferitur, et ibidem in cornu epistolæ apertum deponitur juxta rubricas tit. II, n. 5.

(1) S. R. C. 20 Mart. 1869, n. 5430, XI.